

Dr. Rıfat ARAZ, *Şiir İncelemesi*, Alp Yayınevi, ANKARA 2005, s.298 -325.

Rıfat Araz, “Bestami YAZGAN: “*Kara Kırbaçlı Şeytan Atları Esir Aldı şafakları*”, *Bizim Külliye*, Üç Aylık Kültür Sanat Dergisi, 2002, S.14,s.60 -68.

BESTAMİ YAZGAN’IN “*AYDINLIĞIN SAVAŞI*” ADLI ŞİİRİ ÜZERİNE...

Dr. Rıfat ARAZ
Araştırmacı-Şair-Yazar

Türkler, İslâm dinini IX. asrın sonunda ve X. asrın başında büyük kitleler halinde kabul ettikten sonra sosyal, ekonomik, kültür ve politik hayatlarını bu en mütakâmil dinin vazettiği bir kısım esaslara göre düzenlemek suretiyle, dünya tarihinin en büyük ve en uzun ömürlü devletlerinden birisini kurmaya muvaffak oldular. Esasen Türk milletinin, İslâmiyet’ten önceki dönemde de büyük ve güçlü devletler kurduğu bilinmektedir.

Zaman ve mekân içerisinde, baştaki yöneticilerin zevke, eğlenceye düşkünlükleri; mevcut eğitim müesseselerinin çağın şartlarına cevap verememesi; milletin esas yapısını teşkil eden ordunun bozulması; maliyenin çökmesi; geniş bir coğrafyada kontrol edilemeyen bir kısım azınlıkların yıkıcı ve bölücü faaliyetleri; aydınların sürekli gelişen, değişen ve ilerleyen yeni dünyanın bilimine, fen ve tekniğine bigâne kalmaları gibi benzeri sebeplerle duraklayan, gerileyen ve nihayet dağılma emareleri gösteren devletin, tarihî ve coğrafi zemin üzerinde beliren bu içler acısı hali, edebiyatımıza da yine aynı menfi görüntüleriyle yansımıştır.

Yurdumuzda, Tanzimatla başlayan batılılaşma hareketinde bir kısım aydınlar; asrın şartlarını da dikkate alarak dinin ve dinî müesseselerin tamamen kaldırılmasını isterken; Ziya Gökalp, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı gibi şair ve yazarlarımız da ileri sürdükleri terkip denemelerindeki bazı görüş farklılıklarına rağmen, “*Türklük, İslâmlık ve Batılılaşma*” hareketlerinin terkiplerinden doğan inanç ve telakkilerinde, “doğu” ve “batı” medeniyetleri arasında sağlam bir köprünün kurulmasını istediler. Bu itibarla İslâm dininin esasa taalluk etmeyen hükümlerinin, asrın şartlarına göre yeniden yorumlanmasını, dolayısıyla de batının fikirlerini olduğu şekliyle nakletme ve taklit batağına düşme zaruretinden kurtulabileceğimizi ileri sürdüler.¹ Günümüze kadar devam edip gelen bu duyuş ve düşünceler, edebî mülâhazalarla yoğrularak şair ve yazarlarımızın eserlerinde işlenmeye devam etti.

Yukarıda bahis konusu edilen ikinci görüşün savunucuları durumundaki aydınlarla, bunların günümüzdeki temsilcileri; tarihte büyük ve uzun ömürlü devletler kurma tecrübesi göstermiş, güçlü devlet geleneğine sahip olan Türk milletinin bu başarısının sırrını; idrâk edilen çağın bilimini, fen ve teknolojisini takip eden; millî ve manevî değerlerine bağlı, sağlam karakterli idealist insan tiplerinin yetişmesinde; sağlam ve istikrarlı bir aile yapısının varlığında; milletin dirlik, birlik ve bütünlüğünde; devletin hak, hukûk ve adalete dayanan sevk ve yönetiminde görmüşlerdir. Keza, bu yüce değerlerin besleneceği kaynağın ise bir kısım hükümleri asrın şartlarına göre yorumlanmaya müsait görülen, İslâm dininin olduğunda ittifak etmişlerdir.

¹) Mehmet KAPLAN, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, Dergah Yayınları, İSTANBUL, 1987, s.191,192.

Eski Türk tarihinde olduğu kadar Türk İslâm tarihinde de “*savaş, cihat, cihangirlik, kahramanlık*” gibi yüce duygu ve değerlerin yanında “*hak, hukûk, adalet*” gibi dinî, ahlâkî disiplinlerin de önemli bir yeri vardır. Destanlarımızda yaşayan “alp tipi”nin, İslâmiyet’le birlikte “*eren*”, “*gazi*”, “*alperen*” tiplerine dönüşerek günümüze kadar geldiği, söz konusu duygu ve telâkkîleri şahsiyetinde barındırdığı, muhtelif edebiyat mahsullerinde umumiyetle de şiirde görülmektedir. Bestami Yazgan’ın “*Aydınlığın Savaşı*” adlı şiirinde bahse konu değerler bir sanat inceliğiyle derinliğine işlenmiştir.

*“Analar alpler doğurdu cihana bedel,
Analar alpler doğurdu cihana baş eğdiren,
Hakkı arşa değdiren.
Erenler geldi muhabbet meclisine sıra sıra,
Erenler geldi gönülleri ipek,
Gözleri kara.
Alperenler geldi dağ heybetiyle
Kutlu kelim karşısında ömür boyu el bağlayan
Ve asırlarca zafer nuruyla
Zulmü dağlayan...”*²

Cihana bedel bir dinamizmi bünyesinde barındıran “*cihangirlik ideali*”ni; yalnız idrâke, şura, vicdâna yerleşmiş köklü ve derin bir iştiyak olmaktan çıkarıp, onu bizzat yaşantıya dökerek yüksek bir hayat tarzı haline getiren alplerin, alperenlerin bu üstün meziyetleri, ancak ruhlara nüfuz etmiş samimi ve son derece kuvvetli bir “*imân*” ile izah olunabilir. Cihana bedel alpler doğurmak; hakkı, hakikati, adaleti arşa değdiren ve bu ilâhî değerlerin yeryüzünde kaim olmasını hedefleyen, bu münasebetle de cihana hükmeden alperenler yetiştirmek zannedildiği kadar kolay olmasa gerek...

Bestami Yazgan; destanlarımızda, menkıbelerimizde ve tarihimizde yaşamış “*alp*”, “*eren*” ve “*alperen*” gibi idealist insan tiplerinin varlığını³; bu tipler gibi aynı hayat tarzını benimsemiş, aynı dünya görüşüne ve cihangirlik idealine sahip “*kutlu kelim karşısında ömür boyu el bağlayan, asırlarca zafer nuruyla zulmü dağlayan*” üstün ve medenî bir milletin mevcudiyetine bağlamaktadır. Şair, bir bakıma alplerin, alperenlerin şahsında milleti, milletin varlığında ise adeta milletleşmiş olan alpleri, alperenleri görmektedir. Dağ heybetli alperenler ile gönülleri ipek erenler imajlarında “*alperenler*”, heybetli görünüşleri yönüyle dağa teşbih edilirken; “*erenler*” de mistik yapıları, yumuşak huylu, kararlı tutum ve davranışlar serdeden gönülleriyle ipek gibi tahayyül edilmişlerdir.

İslâmiyet’in Türklükten, Türklüğün ise İslamiyet’ten ayrılmayan bir bütün olduğuna inanan şair, bu şiirde eskiye duyduğu millî özlemi dile getirmiştir. İçinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve sosyo-politik hayat şartlarının ağırlığı altında bunalan, ezilen hâttâ horlanan insanın, ihtişamlı mazinin huzur ve güven verici iklimine sığınışının temelinde “*şanlı maziyi*” tekrar yaşamak ve yaşatmak arzusu yatmaktadır.

Yazgan; “*Analar alpler doğurdu cihana bedel, / Analar alpler doğurdu cihana baş eğdiren,*” gibi ifadelerinde, telmih sanatıyla, asırlardır kültürümüze hayat kazandıran Oğuz Kağan, Manas ve Dede Korkut destanlarımıza işaret ederek bu destanlarımızda yaşayan, ayrıca Türk tarihinde de varlığını müşahede ettiğimiz “alp tipi” ni hatırlatmaktadır.⁴ Eski

²) Bestami YAZGAN, *Yıldızlara Astık Yüreğimizi, Şiir*, Realist Yayınları, İst. 2001.s.160.

³) Mehmet KAPLAN, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar,3,Tip Tahlilleri*,Dergâh Yay.,İST. 1976,s.11-143.

⁴) Prof. Dr. Ö.Lütfi BARKAN, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Ocak Yayınevi, ANKARA, s.13-15.

Türk destanlarımızdan olan Oğuz Kağan Destanı'nda "alp tipi" nin en güzel misâlini buluyoruz. Bu destanda Oğuz; cihana hükmetmek isteyen bir cihangir, sürekli hareket halinde olan bir hâkim, seferlere av yerine gider gibi şölenle giden idealist bir kahramandır. Zaferle dönülen bir seferin sonunda verdiği ziyafette:

“...
Demir kargı olsun orman
Av yerine yürüsün kulan
Daha deniz daha müren
Güneş bayrak gök kurukan”⁵

gibi "ihtiras, cihangirlik, sefer, kuvvet, umut, güven" telkin eden hitabında oğullarına, beylerine ve milletine daha nice denizlerin aşılmasını, daha nice ırmakların geçilmesini yer, mekân, zaman adı belirtmeden hedef göstermesi, onun ruhuna hakim olan cihana hükmetme idealinin açık bir göstergesidir. Gökyüzünü ülkesinin çadırı, güneşi ise bu ülkenin bayrağı olarak tahayyül eden Oğuz Kağan, muhteşem bir "alp" tipi, gerçek bir cihan hakimidir.

Şair, "Erenler geldi muhabbet meclisine sıra sıra, / Erenler geldi gönülleri ipek, / Gözleri kara." gibi mecazi söyleyişlerinde yine telmih sanatları yaparak; Yesevîlerin, Yûnusların, Mevlânâların, Hacı Bektaş ve Hacı Bayramların, Fuzûlî ve Şeyh Galiblerin ülke sınırlarını aşan menkıbelere bürünmüş mistik hayatlarını bize hatırlatmaktadır. İnsanları manevî terbiyeden geçirmeyi sırf Allah'ın(cc) rızasını kazanmak için gaye edinen, onların duygularını, düşüncelerini olgunlaştıran muhabbet meclislerinde; yaratılmış olan bütün varlıkları;

"Elif okuduk ötürü, pazar eyledik götürü."
Yaradılmışı hoş gördük, Yaradan'dan ötürü"⁶

mısralarında anlamını bulan "Yaradan'dan ötürü yaratılmışı hoş görmek," bu itibarla da "ırk, mezhep, meşrep, renk, dil, din, milliyet" ayrımı gözetmeden bütün insanlığı dostlukla, sevgi ve barışla kucaklamak esastır. Eren tipinde, cihad-ı ekber denilen büyük cihatla nefisi yenme, onu aşma, bütün varlığı, insanlığı sevip, birliği koruma, bununla da görünen âlemin ötesindeki görünmeyen ebedî âlemlerle münasebet kurma inanç ve özlemi vardır.

"Ben gelmedüm dâ'vi için benüm işüm sevi için
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmağa geldüm"⁷

diyen Yûnus, bu dünyaya savaşmak için değil sevmek için, dostun evi olan gönülleri yapmak için geldiğini söylüyor. Yûnus, bir bakıma ülkesinin sınırlarını sevgi kanatlarıyla aşmayı, insanlığa hizmeti, birlik ve barışı götürmeyi şiar edinmiş bir gönül eridir. XVI. Asırda Bağdat havalisinde yaşayan büyük divan şairimiz Fuzûlî ;

"Gelün ey ehl-i hakikat çıhalum dünyadan
Gayri yerler gezelüm özge safâlar görelüm"⁸

gibi derin ve lirizm yüklü ifadeleriyle, içinde yaşadığı acı ve ızdırap dolu hayattan kaçıp kurtulmanın; kendi "ben"ini ve dünyayı aşarak, görünen âlemin dışında, ötelelerde var

⁵) Mehmet KAPLAN, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar, I*, Dergâh Yayınları, İSTANBUL, 1976, s.13.

⁶) Ahmet KABAKLI, *Yunus Emre*, Toker Yayınları, İstanbul, 1972, s.21.

⁷) Faruk K. TİMURTAŞ, *Yunus Emre Divanı*, Tercüman 1001 Temel Eser, 1, s.34.

⁸) Ali Nihad TARLAN, *Fuzulî Divanı*, İSTANBUL, 1950, s.217.

olduğuna inandığı ideal bir âleme sığınmanın özlemindedir. XVIII. Yüzyılda yaşamış mutasavvıf şairimiz Şeyh Galib’in duygu, düşünce ve inanışları da yine adı geçen bu gönül erlerimizin dünya görüşlerinden farklı değildir. Galib Dede; can ışığının, can iklimindeki yükselişini müteakip, gökyüzünün fânûsuna bile sığmadığını;

“Bir şu’lesi var ki şimdi cânın
Fânûsuna sığmaz âsmânın”⁹

mısralarıyla ortaya koyarken “veli”, “eren” tipinin bütün varlığı, dolayısıyla da insanlığı üniversal insanlık fikriyle kucakladığına dikkat çekmektedir. Türk milleti, savaşçı bir millet olarak bilinmekle beraber, dünyada eskiden beri sevgiyi, dostluğu, hoşgörüyü, birlik ve barışı da gaye edinmiş yegane milletlerden birisidir. Zirâ bu millet, şiirdeki ifadesiyle “alperen” ruhunun kendisine kazandırdığı zaferlerin nuruyla, asırlarca zulmü dağlamasını bilmiş, onun yerine sevgiyi, birliği ve barışı ikâme etmeyi başarmış yüce bir millettir. “Alp” tipinde, kaynağını dinden almakla beraber fizyolojik, biyolojik ve psikolojik amillerin tesiriyle dıştan; “eren” tipinde ise tamamen dinî, tasavvufî ve ahlâkî kaynaklardan beslenmek suretiyle içten oluşan hareketlerin, yapı ve fonksiyonlarında varlığını sürdüren “cihanı fethetme ideali”, alperen tipiyle “Kızıl elma”ya, “Nizâm-ı âlem”¹⁰ mefkûresine ve “İ’lâ-yı Kelimetullah” inancına dönüşmüştür.

Destanlar döneminden başlayarak, Orta Asya’dan Anadolu’ya ve üç kıt’a üzerine akıp gelen milletimizin bu geniş topraklar üzerinde kurduğu kültür ve medeniyetin ihtişamını, kişi ve yer adları belirtmeden mısralarına taşıyan Yazgan’ın; şiirin bu birinci bölümünde gerek seçtiği kelimelerde, gerekse bu kelimelere yüklediği anlamlarda, aynı temaları şiirlerinde başarıyla işleyen Bayrak şairimiz Arif Nihat Asya’dan belirgin bir şekilde etkilendiği görülür. Nitekim Arif Nihat’ın;

“Nerde kaldı o çağlar ki
Analar kurt doğururdu
Hilkât insan çamurunu
Destanlarla yoğururdu”¹¹

dörtlüğüne hâkim olan şiiriyet ikliminde işlenen temalar, imajlar, sesler ve kelimeler; küçük değişikliklerle Yazgan’ın şiirinin bu bölümünde de mevcuttur. Her iki şiirde de içinde bulunan “hâlden şikâyet” ve bunun neticesinde mazinin ihtişamlı dönemlerine “kaçış, sığınış” söz konusudur. Şiirlerdeki “çağlar / asırlar” kelimelerine yüklenen anlamlarda, devam etmesi amaçlanan “cihangirlik”, “kahramanlık” gibi yüksek idealler müşterektir. “Analar alpler doğurdu...” / “Analar kurt doğururdu” mısralarında görülen imaj benzerliklerinin yanında seçilen kelimeler de yine aynıdır.

“Eller vardı, ekin misâli Allah’a uzanan,
Kırkta bir veren
Ve sonsuz bereket devşiren eller.
Başlar vardı olgun başaklara eş,
Yüzler vardı ayın gıpta ettiği,
Yüzler vardı güneşle kardeş.

⁹) Abdülbâki GÖLPINARLI, *Şeyh Galib Divanı’ndan Seçmeler*, Kültür ve Turizm B.Yay. ANK 1985, s.38.

¹⁰) Prof.Dr.Osman TURAN, *Türk Cihân Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Turan Neşriyat Yurdu, İST.1969, s.1,41.

¹¹) Yrd.Doç.Dr.Pakize AYTAÇ, “Arif Nihat Asya’nın Hayatı ve Sanatı Üzerine”, *Türk Dili*, S.535, Ağustos 1996, s.184.

Dünyanın en geniş imparatorluklarını kuran bozkırlı Türklerin, yazın yaylak hayatına devam ederken kışın da barınmak üzere evler inşa ettikleri, hâttâ Gök-Türk hâkanlarının, ikâmet etmek amacıyla sağlam meskenlerden kurulmuş merkezlerinin olduğunu bize Çin kaynakları haber vermektedir.¹² Başlangıçta çağın gelişmiş en yüksek harp sanayiine sahip olan ve avcılık, akıncılık gibi iki önemli savaşçı davranışın temeli üzerine kurulan “akıncı medeniyeti”, Türklerin yerleşik hayata geçip, tarım, hayvancılık ve ticaretle meşgul olmalarıyla yerini, umumiyetle barışçı ruhun hâkim olduğu “ekinci medeniyete” terk etmiştir.¹³

Bestami Yazgan: “*Eller vardı, ekin misâli Allah’a uzanan,/ Kırkta bir veren / Ve sonsuz bereket devşiren eller. / Başlar vardı olgun başaklara eş,/*” gibi mısralarda; Türklerin, İslâm dinini kabulleriyle birlikte fethedilen topraklar üzerinde yerleşik hayata geçtikleri, gelişmiş bir tarım toplumu vücuda getirmek suretiyle de üstün bir “ekinci medeniyeti” kurdukları o eski dönemlerin inanç ve özlemini terennüm etmektedir. Birinci bölümde tespit ettiğimiz “*kuvvet, kahramanlık, cihangirlik*” gibi dışa dönük ve aktif bir ruh dinamizminin yerini burada “*sevgi, barış, güven, umut, dayanışma, dostluk ve paylaşma*” gibi kişinin ruhen olgunlaşmasını, bir bakıma içte yükselişini gerekli kılan dinî, ahlâkî temayüllerin aldığını görüyoruz.

Fert ve cemiyet hayatını tanzim eden faktörlerin başında, hiç şüphe yoktur ki dinî inanç ve ibadetler gelmektedir. Din, vazettiği hükümlerle aynı zamanda toplumun nezdinde yerleşik kültür ve medeniyete bağlı yüksek bir hayat tarzı ve bir dünya görüşü de oluşturur. Bu bölümün ilk üç mısraında okuyucuya hatırlatılan, dinî yaşantımızda geniş ve önemli bir yeri olan zekât ibadetimizdir. Özellikle “*Kırkta bir veren*” mısraına yüklenen anlamda adı geçen ibadetin önemine işaret edilmiştir. Toplum hayatının iktisadî yapılanmasını düzenleyen, gelir dağılımını ve sosyal refahı küçük farklılıklarla toplumun hemen her kesimine yaymayı gaye edinen zekât, önemli malî ibadetlerimizden birisidir. Kur’an’da, namazla birlikte otuz defa zikredilmiştir diyen Prof.Dr. İsmail Cerrahoğlu zekâtın: “*iktisâd prensiplerinin va’zedildiği, sosyal yönleri fert ve cemiyet üzerinde önemli fonksiyonları olan bir müessese*” olduğunu ifade etmektedir.¹⁴

“*Eller vardı ekin misâli Allah’a uzanan / Ve sonsuz bereket devşiren eller*” mısraları, bir bakıma zekâtın, gerek dünyada gerekse ahiret hayatında karşılığının kat kat verileceği bir bereket kaynağı olduğunu ifade eden: “*Allah’a kat kat karşılığını artıracacağı, güzel bir ödünç takdiminde kim bulunur. Allah hem darlaştırır, hem bollaştırır, ona döneceksiniz.*”¹⁵ ayetinin tefsirini bize hatırlatmaktadır. Bu mısralarda eller ekine, başlar başaklara, benzetilerek Teşbih-i belîğ sanatı yapılırken; yüzlere ayın gıpta etmesi, yahut yüzlerin güneşle kardeş olmaları imajlarında da ay ve güneş şahıslandırılmak suretiyle teşhis sanatları yapılmıştır. Şair, gönül yoluyla sınırları aşma arzu ve inancını taşıyan eren tipiyle, sınır tanımadan ışık ve ısıyı dünyaya yayan güneş ve ay gibi kozmik varlıklar arasında münasebet kuruyor. Bestami Yazgan, şiirinde işlediği temalara uygun olan kelimeleri dikkatle seçmiş ve bu kelimeleri başarıyla da kullanmıştır. “*El, ekin, başak, devşirmek, bereket*” gibi anlamca birbirleriyle alakalı kelimelerle güzel bir tenâsüb sanatının yapıldığını görüyoruz.

“*Gönüller vardı ağaç misâli*”

¹²) Prof.Dr. İbrahim KAFESOĞLU, *Türk Bozkır Kültürü*, Türk Kült. Araştırma Enst. Yay. Ank. 1987, s.108,110.

¹³) Mehmet KAPLAN, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar, 1*, Dergâh Yayınları, İSTANBUL, 1976, s.151.

¹⁴) Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, *Kur’ân-ı Kerim’den Öğütler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ANK. 1991, s.104.

¹⁵) **Bakara Sûresi: 2 / 245.**

*Her bir dalında yıldızca çiçek
Ve sabır olgunluğunda meyveler...
Görenler cennetten bahçe sanırdı,
Melekler gıpta eder,
Felekler kıskanırdı.
Üç kıta, yedi deniz bir manga oluşturur
Geçerdi önlerinden,
Minnet dolu gözler, pervânece bağlılık.
Ardından en mağrur surlar diz çökerdi
Yeni çağın önünde,
Kutlu övgü berath erler gününde.*

Yazgan, şiirin bu üçüncü bölümünde insanın idrâk dairesini genişleten, ancak mübalağaya da kaçmayan bir kısım hayal unsurlarına yer verir. “*Her bir dalında yıldızca çiçeklerle bezenmiş, sabır olgunluğunda meyveler sunan ağaç misâli gönüller.../ Görenlerin cennetten bahçe sandığı, meleklerin gıpta ettiği, feleklerin kıskandığı gönüller...*” ifadeleri, edebiyatımızda taze ve güzel bir imaj dünyasını bünyesinde taşıyor. Şair, esasen güçlü olması gereken gönülleri, neden daha güçlü gösterdiği ağaca benzetme zarureti duyuyor?.. Bu sorunun cevabını sanırım ağacın, Türk kültür tarihimizde ve inanç dünyamızda bıraktığı derin izde aramak gerekir.

“*Gönüllerin benzetildiği ağaçlar.../ Dallarında yıldızca çiçekler açan verimli, görünümlü ve bereketli ağaçlar.../ Sabır olgunluğunda meyve veren ağaçlar...*” Bizi nerelere götürmüyor?... Bize kimleri, nereleri, hangi olayları hatırlatmıyor ki bu mısralar ?.. Hayatın muhtelif merhalelerinde ağaç; yerleşik medeniyetin sembolü olmuştur. O; çadırı, obayı, il’i, hâtta ulusu kötü ruhlardan koruyan bir koruyucu; taşıdığı yapı ve fonksiyonlarıyla başlı başına bir ruh; ilk yaratılışta dallarından çocuklar veren bir anadır. Oğuz’un evlendiği hanımlarından birisi, ağaca inen bir ışığın içinden çıkmıştır. Doğumda beşik, ölümden tabut olan ağaç, Osman Gazi’ye rüyâsında, cihâna yayılma ilham ve istidadı veren motiflerden birisidir. Havva anamızı taşıdığı meyvesiyle cezbetmiş, Hz.Adem (as) ile birlikte cennetten çıkmalarına vesile olmuştur. O, Hz. Musa (a.s)’nın elinde mucizeler gösteren, sihirbazları şaşkına çevirip imân halkasına çeken, denizi yarıp küfrün, sulara gark olmasına vesile olan bir asadır. Ağaç, sabır olgunluğundaki meyveleriyle bize sabır çağlayanı Hz.Eyyub(a.s.)’u hatırlatmaktadır. O, Hz. Peygamberimizle (sav) bizzat konuşmuş, ona selâm vermiştir.¹⁶

Bestami Yazgan’ın, teşbih-i belîğ sanatı yaparak gönülleri benzettiği ağacın; Türk kültür ve medeniyet tarihinde, duygu, düşünce ve inanç kalıplarına dökülmüş nice pratiklerde yüklendiği yapı ve fonksiyonları, o kadar çeşitlilik arz ediyor ki bu husus ayrı bir incelemeyi gerektirecek genişlik, zenginlik ve derinliktedir.¹⁷ Ancak toprağa kök salarak büyümenin, yükselmenin ve genişlemenin sembolü olan ağaç, bu mısralarda bünyesinde taşıdığı “saflığı, yumuşaklığı, heybeti, canlılığı, verimliliği, yaratılışındaki güzelliği,” gibi hususiyetleriyle gönüllerin kendisine benzetilmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla Yazgan’ın gönülleri ağaca benzetmesindeki sebep, gönüllerin de melekleri bile kıskandıran yaratılışlarındaki güzelliği ve yaratılış gayelerini bilip, bunu muhafaza etmelerini arzulamasındandır. Köklere bağlılık bir bakıma kişide düşünmeyi, tefekkür etmeyi, tezekkür etmeyi, diğer bir ifadeyle cihad-ı ekber denilen nefisle savaşı öngörür. Bu mısraların mânâ derinliğinde; alplerin fethettiği topraklar üzerinde kök salan erenlerin, hakka, adalete dayanan bir dünya görüşünün esaslarını

¹⁶) Necdet İÇEL, *Beklenen Nesil*, Işık Yayınları, İZMİR, 2000,s,70.

¹⁷) Bu konuda Bkz.Dr.Bahaeddin ÖGEL,*Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1971.

oluşturan sevgiyi, birliği ve barışı tesis ettikleri o eski günlerin özlemini, inancını ve idealini görüyoruz.

“Üç kıta, yedi deniz bir manga oluşturur / Geçerdi önlerinden,/ Minnet dolu gözler, pervânece bağlılık./ Ardından en mağrur surlar diz çökerdi /Yeni çağın önünde,/ Kutlu övgü beratlı erler gününde.” Cihangirlik idealini, geniş bir coğrafi zemin üzerine başarıyla oturtan Oğuz, Fatih, Kanuni gibi idealist Türk hakanlarının kurdukları cihan devletinin, büyümesinin, genişlemesinin ve sürekliliğinin sırrını, onların gönül verdikleri yüksek idealin bir bakıma esasını teşkil eden tevhid inancında aramak lazımdır. Burada dinî, tarihi bir hakîkati belirtmeden geçmek istemiyorum. Zirâ Türklerin İslâmiyet’ten önce de tek Tanrı inancında olduklarını Prof. Dr. Hikmet Tanyu, bu sahada yaptığı çalışmasının hemen her safhasında ortaya koymuştur.¹⁸ Bunun yanında İslâmiyet’le birlikte Türk İslâm dünyasında yetişen Yûnus, Mevlana, Fuzûlî, Şeyh Galip gibi gönül sultanlarının geniş hoşgörüsü, sevgi, müsamahakâr tavır ve davranışları, cemiyet hayatına daima diri, derin ve canlı bir ruh vermiş, dinamizm kazandırmıştır.

Şiirde Türk tarihinin dünü ve bugününe, milletin mekânda ilerleyişine yer verilmesine rağmen, tarihin oluşumunda etkili olan kahramanların, gönüllerin fethinde iz bırakan erlerin ve fethettikleri yerlerin adlarına rastlanmaz. Ancak seçilen kelimeler aracılığıyla telmihler yapılmak suretiyle bahse konu adlar ve olaylar bize hatırlatılır. Bu bölümde hakim unsur, “gönül”dür. Bütün hayaller, duygu, düşünce, inanç, ideal ve imajlar gönül unsurunun çevresinde halkalanmışlardır. Bir ağaca benzetilen gönül, melekleri gıpta ettiren, felekleri kıskandıran bir cennet bahçesidir. Gönül, üç kıtanın, yedi denizin bir manga oluşturup önünden geçtikleri bir sultandır. Ona tabî olanlarda, ateşin çevresinde her an ölmek için halkalanan, pervanelerin bağlılığı vardır. Gönül’ün, Hz. Peygamber(sav)in müjdesine mazhar olmuş bu güç ve kuvvetinin önünde, en mağrur surlar dahi diz çökmüş, zaman ise bir çağın kapanışını, yeni bir çağın açılışını tebşîr etmiştir.

Bir cennet görünümünü, muhteşem bir askerî tören alanını tavsif eden bu benzetmeler, bu teşhisler, bu hayaller bir şiirde olması gereken bedîî güzelliklerdir. Hele “feleklerin kıskanması” imajında beşerî olmayan feleklere beşerî duyguların izafe edilmesiyle oluşturulan teşhis sanatı, okuyucu üzerinde etkili ve estetik bir tesir bırakmaktadır... Yazgan, edebiyatımızda hayli işlenmiş bir konuyu, farklı hayal çağrışımları içinde canlı, akıcı, ahenkli bir ifade tarzıyla günümüze taşımış ve onu yepyeni kılmayı başarmıştır. Ancak burada, bir şiirde olmaması gereken önemli bir kronoloji hatasının mevcudiyetini müşahade ediyoruz. Tarihî kahramanların, zaman ve mekân içerisinde zuhur eden olayların ve gelişmelerin tarihî sıralamasında yapılan hata, şiirin fikrî yapısını sarsmış, estetik güzelliğine gölge düşürmüştür. Özellikle Kanunî, Fatih sıralamasında son derece belirgin olan bu kronoloji hatasının, tarih bilgisine sahip Bestami Yazgan’ın dikkatinden kaçmamasını gerektirecek kadar önemli olduğunu sanıyorum.

“Birgün büyüklü küçüklü,
Kin yüklü
Dağ dağ kara bulutlar geldi güneşi boğmaya
Ve kezzapça yakmaya.
Ardından fırtınalar sükün etti,
Kara kırbaçlı şeytan atları
Esir aldı şafakları.

¹⁸) Prof. Dr. Hikmet TANYU, *İslâmiyet’ten Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı*, Boğaziçi Yayınları, II.Baskı, İST. 1986.

Zifiri zincire vuruldu çiçekler...”

İslâmî Türk edebiyatının bir bakıma esas yapısını teşkil eden maddî kuvvetlerle manevî kuvvetler arasında sürüp giden mücadele, incelediğimiz şiirde “aydınlığın”, “karanlıkla” savaşı şekliyle karşımıza çıkar. Bu bölümde aydınlık manevî kuvvetlerin, karanlık ise maddî kuvvetlerin sembolü olarak şiirdeki ifadesini bulur. İsyanın, zulmün, kötülüğün ve küfrün kaynağını, “kin yüklü dağ gibi kara bulutlar” ile “kara kırbaçlı şeytan atları fırtınalar” şeklindeki orijinal ancak, zor ifade edilen imajlarla veren şair, bununla yakın ve uzak tarihimizde özellikle de Anadolu’da vukua gelen sıcak ve soğuk çatışmaların önemine dikkat çeker.

Anadolu Selçuklu Devletinin I. Alaaddin Keykubat döneminde, Asya ve Doğu Avrupa’yı kasıp kavuran Moğol istilâsının, bilahare Anadolu içlerine kadar yayılması; Üç büyük dalga halinde gelen haçlı ordularıyla verilen kanlı mücadeleler; bu mücadelenin aynı ruhla Çanakkale savaşlarına yansması; kezâ aynı haçlı ruhunun günümüzde psikolojik mücadele adıyla devam eden ve son derecede de etkili olan sosyal hayatımızdaki tezahürleri, şairin duygu, düşünce ve hayal dünyasında bedbin ve karamsar bir atmosfere dönüşür... Şiirde belirsiz bir zaman dilimine işaret eden “bir gün” ifadesiyle, şairin tarihten de ilham alarak kurduğu hayal dünyasında; “ güneş boğulmak istenmiş, şafaklar esir alınmış, çiçekler zifiri zincire vurulmuştur. Bu bölümde “di” li geçmiş zaman ekiyle şiddetli bir savaşın tasviri yapılırken, bu savaşın bıraktığı acı ve ızdırap verici sonun ilk görüntüleri de teşhis sanatlarıyla şahıslandırılan “Esir alınan şafaklar” ile “ Zifiri zincire vurulan çiçekler” ifadeleriyle gözler önüne serilmiştir.

*“Karanlıkla savaştan geride kalan;
Bir tarafta paslı ümit kırıntıları,
Yabana prangalı gönüller.
Birkaç eksik tercüme en değerli malları,
Avrupa yamalı fikir hamalları.
Bir devin uykusu,
Aşağılık duygusu...”*

Müslüman Türk’ün yaşadığı coğrafya üzerinde yapılan savaşta, “karanlık” bütün varlığını ortaya koymak suretiyle gücünü göstermiş, bir bakıma gayesine de ulaşmıştır. Pırıl pırıl ümitler paslanmış, gönüller yabancı duygu ve düşüncelerin esiri olmuştur. Hakkın, hakîkatin, adaletin bilginin ve ilmin kaynakları kurutulmak istenmiş; yabancıların anlaşılmayan ancak körü körüne taklit edilip hamallığı yapılan fikirleri, toplum hayatının ahlakî yapısının çökertilmesi noktasında hakim unsur olmuştur. Tarihin er meydanlarında yenilemeyen güçlü devî, bu türden psikolojik savaşlarla “aşağılık duygusunun” içine çekilmek suretiyle uyutulmaya, muvaffak olunmuştur. Burada “Yabana prangalı gönüller”, “Avrupa yamalı fikir hamalları” ifadeleriyle şair tarafından haklı olarak itham edilen insanlar; kendi kültüründen ve inanç değerlerinden uzaklaşan, cemiyetin ahlâkî yapı ve yaşantısına kıymet vermeyen, tarihini, dilini, töresini terk edip yabancıların taklit batağında her çırpınışlarında biraz daha gömülen bizim kendi insanlarımızdır.

Cemiyet hayatında, asrın gerektirdiği şartlara uygun bir kısım sosyal değişmeler elbette ki olacaktır. Ancak bu sosyal değişme Hocam Prof. Dr. Sadık TURAL’ ın ifadesiyle: “...hem fert, hem de toplum için, daha refahlı, daha adil, manevî bakımdan daha huzurlu, kısaca daha insanca bir hayat sağlamak düşüncesine bağlı kabul edişler veya terk edişler” şeklinde tezahür etmelidir. Zira “Sosyal değişme, mükemmel insan ve mükemmel sosyal hayat

*idealine bağlı olarak ortaya çıkan oluşumlardır.*¹⁹ Şairin “dev” imajıyla kastettiği, şuurlu ve kasıtlı olarak sıkıntılarını, baskıların ve engellerin içerisine çekilen, “mükemmel insan” ve mükemmel sosyal hayat idealinden mahrum bırakılmak suretiyle uyutulan, uyuşturulan Müslüman Türk milletidir. Bestami Yazgan, özüne yabancılaşan kişilere karşı sürdürdüğü bu tenkitçi tavrını, şiirin bütünlüğü içinde “geçmiş” ve “hâl” gibi iki zaman diliminin yapısındaki tezatla ortaya koymuştur. “Mazinin” ihtişamı karşısında “halde” yaşanan olumsuzluklar ve dışa bağımlılık tezadı, şiirin bu bölümündeki muhtevasına millî bir hüznün ağırlığında sindirilmiştir. Şair; huzurlu, her cihetten güçlü ve istikrarlı bir hali yaşamanın, umut ve güven vadeden bir geleceğe sahip olmanın ancak, maziyi çok iyi tetkik etmekle, ondan gereken ibreti çıkarıp, asrın gerektirdiği tedbirleri almakla mümkün olacağına inanmaktadır.

*“Beri tarafta
Rahmete uzanmış çiçekli eller,
Çölde su taşıyan karınca izleri,
Ümit denizleri.
Cihani yeniden kucaklamaya yeminli
Özü on beş asırlık mânâya,
Gözünü dokuz asırlık anaya bağlı
Işıktan erler.
Kutlu bir kandilin için için yanışı,
Küheylan uyanışı...”*

Şiirin bu son bölümü, “dua” ile birlikte, “umut”, “iman” ve “uyanış” duyguları üzerine tesis edilmiştir denilebilir. “Rahmete uzanmış çiçekli eller” istiaresinde müminin, hayatın hiçbir safhasında vazgeçemeyeceği “dua”sını; bundan sonraki mısralarda ise “umut, imân, uyanış, azim” gibi yüce duygu ve telâkkîlerin terennüm edildiğini görüyoruz. Bir üst bölümde hakim unsur olan karanlığın yerini, bu bölümde vicdanlara umut, imân ve uyanış nurlarını saçan “aydınlık” almıştır. Yirminci asrın başında Batıda başlayan ve hızlı bir gelişme kaydederek günümüze kadar devam edip gelen Avrupa medeniyetinin, bir bakıma “sömüren, değiştiren, bölen ve yok eden” uygulamaları karşısında, sağlıklı bir mücadele yapısı gösteremeyen Türk İslâm medeniyetinin hali, her Müslüman Türk aydınını müteessir ettiği gibi Yazgan’ı da derinden etkilemiştir. Ancak hangi şartlar altında olursa olsun, azmin kırılmamasının, ümidin kaybedilmemesinin gereğine inanan şair; Türk İslâm medeniyetinin, ma’şeri vicdana sindirilecek samimi ve kuvvetli bir “iman” sayesinde bir gün yeniden inkişâf edeceğine inanmaktadır.

Aydınlığın karanlıkla olan savaşını, bu savaşın sonuçlarını, geniş bir tarihi perspektiften ele alıp değerlendiren Bestami Yazgan, “*cihana hakim olma ideali*” nin kaybolmadığını, bu idealin “ışıkta erler”in şahsında bizzat yaşamakta olduğunu ileri sürer. *Özünü on beş asırlık mânâya, gözünü dokuz asırlık anaya bağlamış “ışıkta erler”*; cihani yeniden sevgiyle, dostlukla, güzellikle kucaklamaya, İslâmın va’zettiği birlik ve barışı tesis etmeye yemin etmişlerdir. Bu mısralara hakim olan duygu ve düşüncelerin beslendiği kaynak görüldüğü gibi İslâm dinidir. Nitekim “*On beş asırlık mânâ*” ile kastedilen İslâmiyet’in doğuşu, yayılışı ve yükselişi; “Dokuz asırlık ana” imajıyla da Türklerin, bu üniversal ve en mütakâmil din olan “İslâmı” kendi rızalarıyla kabul edişleri vurgulanmıştır.

Bu memlekette her ne kadar öz değerleriyle çatışan fertler, gruplar, fikirler, görüşler, düşünceler varsa da, millî kültüre, ahlâkî değerlere ters düşen bu yıkıcı ve bölücü unsurların,

¹⁹) Sadık K.TURAL, *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. ANK. 1988, s.21.

her hal ve hareketinin kaynağını takip eden, bilen, gören ve gerekli tedbirleri alan vatan evlatları da yok değildir. Yukarıdaki bölümde ortaya çıkan ruh karamsarlığı bu bölümde yerini; “gayret”, “ümit”, “azim” ve “iman” gibi milletin varlığının korunmasında olduğu kadar, onun büyüyüp, gelişmesinde de son derece müessir olan ulvî değerlere bırakmıştır.

“*Cihanı yeniden kucaklamaya yeminli*” mısraının anlamına sindirilen “cihan hakimiyeti” diğer bir ifadeyle “nizam-ı âlem” mefkûresi; “şanlı mazide” hak, hukûk, adâlet ve hoşgörü temelleri üzerine kurulmuş, sosyal nizamı teşkil eden yapıyla bizzat hayata geçirilmiş olmasına rağmen, günümüzde bazıları tarafından belki uzak bir ideal olarak telâkkî edilebilir. Bugün içinde bulunduğumuz sosyal ve ekonomik şartların ağırlığı, bu idealin gerçekleşmesini mecburi kılacak müsait bir tarihî ve coğrafi zemini oluşturmayabilir. Ancak büyük milletlerin büyük ideallerle yaşadığı, güçlü ve uzun soluklu devletlerin uzun vadeli ideallerini yakın kılarak varlıklarını devam ettirdikleri gerçeği göz ardı edilmediğinde, Yazgan’ın ileri sürdüğü bu dünya görüşünün gereksiz olmadığı anlaşılacaktır. Unutulmamalıdır ki etrafımızda daima canlı tutulan “Büyük Ermenistan hayali”, “Büyük İsrail hayali”, Yunan “Megalo İdeası”, yaşadığı bir takım tarihî, coğrafi ve sosyal değişikliklere rağmen Rusya’nın “Slav İmparatorluğu Kurma ve sıcak denizlere inme” iştiyâkı, bizi bizden olan tarihten, kök ve coğrafyamızdan sürekli olarak ayırıp, koparmayı amaçlamaktadır.

Şiirin; “*Kutlu bir kandilin için için yanışı,*” mısraında, “umut”; “*Küheylan uyanışı...*” mısraında ise bir milletin “uyanış” duygusu, “dirilişi” terennüm edilmektedir. Bu son mısra da gördüğümüz ve “*yeniden bir uyanışın*” sembolü olarak verilen “at motifi”, başlangıç tarihimiz kadar eskidir. Türklerin mekânda ilerleyişinin, tarih içindeki geniş fütuhatının hemen her merhalesinde olduğu kadar, bir “Bozkır Medeniyeti” kurmasında da atın vazgeçilemez bir unsur olduğunu görmek mümkün olmuştur.²⁰ “*Kuş kanadı, Türk atı ile*” atasözümüz atın, Türk bozkır kültüründeki yerini belirleyecek mânâ zenginliğine sahiptir. Bununla birlikte, “at motifi” nin şiirin en son mısraına alınması, ışık ve ses hızıyla yarışmaya talip olan asrımızın ilmî gerçekleriyle bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla “Küheylan uyanışı” mısraının, “at motifini” hatırlatacak farklı bir söyleyişle şiirin I. ve III. bölümlerinde işaret edilen “alp ve alperen” gibi ideal insan tipleriyle birlikte zikredilmesi; “*Kutlu bir kandilin için için yanışı*” mısraını ise “*Işıktan erler*” imajıyla birleştirip, bütünleştirecek, yeni ve güçlü bir mısra ile ifadelendirilmesi hali, bu şiirin özellikle zamana dayanan muhtevasına ışık tutması açısından çok daha güzel olurdu kanaatindeyim. Böyle bir değişiklikte; şiirin bütünlüğü içerisinde güçlü telmihler kullanılmak suretiyle ısrarla ortaya konulan “mazi, hal ve gelecek” gibi üç farklı zaman dilimine ait özellikler “at motifi”, “alp tipi”, “alperen tipi”; keza, “ışık motifi” ve “ışıkta erler” tipleriyle daha belirgin hale gelmiş, imajlar, tipler bir şiir kompozisyonu içinde yerli yerine oturmuş olacaktı. Zirâ XXI. Asrın bilim ve teknik alanındaki baş döndürücü gelişmelerini takip edecek, bilgi dünyasının ses ve ışık hızını yakalayabilecek ilim, fen ve irfân gücünün, “küheylan uyanışında” değil, yine Yazgan’ın tespitiyle, “Işıktan erler” e sahip olmakla kazanılacağı hakîkati dikkatlerden kaçmamalıdır.

²⁰⁾ Prof. Dr. İbrahim KAFESOĞLU, *Türk Bozkır Kültürü*, Türk Kül. Araştırma Enst. Yay.Ank.1987, s.76,105.

AYDINLIĞIN SAVAŞI

Analar alpler doğurdu cihana bedel,
Analar alpler doğurdu cihana baş eğdiren,
Hakkı arşa değdiren.
Erenler geldi muhabbet meclisine sıra sıra,
Erenler geldi gönülleri ipek,
Gözleri kara.
Alperenler geldi dağ heybetiyle
Kutlu kelim karşısında ömür boyu el bağlayan
Ve asırlarca zafer nuruyla
Zulmü dağlayan...

Eller vardı, ekin misâli Allah'a uzanan,
Kırkta bir veren
Ve sonsuz bereket devşiren eller.
Başlar vardı olgun başaklara eş,
Yüzler vardı ayın gıpta ettiği,
Yüzler vardı güneşle kardeş.

Gönüller vardı ağaç misâli
Her bir dalında yıldızca çiçek
Ve sabır olgunluğunda meyveler...
Görenler cennetten bahçe sanırdı,
Melekler gıpta eder,
Felekler kıskanırdı.
Üç kıta, yedi deniz bir manga oluşturur
Geçerdi önlerinden,
Millet dolu gözler, pervânece bağlılık.
Ardından en mağrur surlar diz çökerdi
Yeni çağın önünde,
Kutlu övgü beratlı erler gününde.

Bir gün büyüklü küçüklü,
Kin yüklü
Dağ dağ kara bulutlar geldi güneşi boğmaya
Ve kezzapça yakmaya.
Ardından fırtınalar sükün etti,
Kara kırbaçlı şeytan atları
Esir aldı şafakları.
Zifiri zincire vuruldu çiçekler...

Karanlıkla savaştan geride kalan;
Bir tarafta paslı ümit kırıntıları,

Yabana prangalı gönüller.
Birkaç eksik tercüme en değerli malları,
Avrupa yamalı fikir hamalları.
Bir devin uykusu,
Aşğılık duygusu...

Beri tarafta
Rahmete uzanmış çiçekli eller,
Çölde su taşıyan karınca izleri,
Ümit denizleri.
Cihanı yeniden kucklamaya yeminli
Özü on beş asırlık mânâya,
Gözü dokuz asırlık anaya bağlı
Işıktan erler.
Kutlu bir kandilin için için yanışı,
Küheylan uyanışı...

BESTAMİ YAZGAN